

ALMANYA PROTESTAN KİLİSESİNİN MÜSLÜMANLARLA İLİŞKİLER KONUSUNDAKİ YAYINYARI

Hüseyin KÖFTÜRCÜ*

Öz

Almanya Protestan Kilisesi (Evangelische Kirche in Deutschland-EKD) ve Müslümanlar arasındaki ilişkiler yaşanabilir bir toplum açısından önemlidir. Almanya Protestan Kilisesi, Müslümanlarla ilişkiler konusunda zaman zaman görüş ayrılıkları yaşamakta, genel anlamda eleştirel ve dinî misyonu önceleyen bir yapı sergilemektedir. Müslümanlar ise mevcut ilişkileri daha iyi hale getirebilmek için çaba sarf etmektedirler. Hıristiyan ve Müslümanlar arasındaki ilişkiler, karşılıklı yaşanan bazı sıkıntılara rağmen günümüz Almanya'sında yeni bir safhaya girmiştir. Yaşanan süreç sonrasında tarafların ilişkileri geliştirme şansına sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Protestantlık, Reform, Almanya Protestan Kilisesi, İslam, Misyon.

Abstract

Evangelical Church in Germany and Relations with the Muslims

Evangelical Church in Germany (Evangelische Kirche in Deutschland-EF) and the relationship between Muslims is important for a livable society. From time to time Evangelical Church in Germany experiences divergence about the relationships with the Muslims and presents a critical and mission prioritizing approach. Muslims are making efforts to bring the existing relationships better. Relations between Christians and Muslims, despite some difficulties, have begun a new phase in modern Germany. Consequently it has been observed that the parts have the chance to make the relations better.

Keywords: Protestantism, Reform, Evangelical Church in Germany, İslam, Mission.

* Diyanet İşleri Başkanlığı, www.kofturcu43@windowslive.com.

GİRİŞ

Almanya Protestan Kilisesi, Müslümanla olan ilişkilerinde yaşamın içinde pratik bir yaklaşım benimsemiştir. Söz konusu kilisenin bu yaklaşımı diğer Protestan Kiliselerin Müslümanlara yaklaşımıyla benzerlik göstermektedir.

Almanya Protestan Kilisesi ve Müslümanlar arasındaki ilişkiler günlük hayatı kolaylaştıracak unsurlarla birlikte ele alınmıştır. Karşılıklı taraflar ortak yaşamın sürdüğü mekânlarda işbirliği yapmaya, ortak değerler üzerinden yardımlaşmaya çalışmışlardır. Aynı toplumda yaşayan fertler olarak bu gruplar, farklı din ve kültürleri paylaşıyorlar da problemleri ve ön yargıları aşmaya gayret etmişlerdir.

Günümüz Almanya’ında yaşayan Müslümanlar, Hıristiyanlardan sonra Almanya’daki en kalabalık dinî gruptur. Ayrıca Hıristiyanlar ve Müslümanlar Almanya’da beraber yaşadıkları için aralarında yoğun ilişkiler mevcuttur. Makalede bu süreç ele alınarak söz konusu iki grup arasındaki güncel ilişkiler konu edilmiştir. Bunun yanında Almanya Protestan Kilisesinin Müslümanlarla ilişkilerinin temelinde misyonu öncelemesinin süreci zorlaştırdığı gözlemlenmiştir.

Almanya Protestan Kilisesi başlangıçta Müslümanları Almanya’da geçici olarak algıladığı için onlara yönelik bir teoloji geliştirmemiş, ilişkilere geç başlamıştır. Bu yüzden Almanya Protestan Kilisesi ve Müslümanlar arasındaki ilişkiler dinî yönden ziyade ibadethane, okul, hastane, aile kurumu, huzurevi vb. gibi kurumlarda dayanışma ve işbirliği şeklinde ortaya çıkmıştır.

Almanya’da yaşayan Müslümanlar ilk zamanlarda çeşitli cami dernekleri kurarak dinî ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Bu mekânlar sadece ibadet amaçlı değil aynı zamanda din eğitiminin yürütüldüğü, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin gerçekleştirildiği mekânlardır. Müslümanlar buralarda Hıristiyanlarla geliştirdikleri ilişkilerinde uzlaşmacı ve uyumlu bir yaklaşım benimsemişlerdir. Karşılıklı olarak kültürlerin yakınlaşmasını ve iletişimi ellerinden geldiğince arttırmaya çalışmışlar bu amaçla özel günlerde kiliseleri ziyaret etmişler, camileri ve cami derneklerini ziyarete açmışlardır. (Lemmen 2005: 71)

Almanya’daki Hıristiyanlardan bir kısmı Müslümanların bu yaklaşımını çok kültürlülük için bir şans olarak değerlendirmiş ve desteklemiştir. Fakat

bazı Hıristiyanlar ise İslam'ı Müslümanların Alman toplumuna uyum sağlmasını engelleyen bir unsur olarak değerlendirmişlerdir. (Çelik 2008: 5/132)

Protestan Kiliseler ve Almanya Protestan Kilisesi diğer Hıristiyan oluşumlar gibi Müslümanlarla ilişkilerinde misyonerliği kullanmışlar ve metot olarak benimsemişlerdir. Misyonerlik, ilişkilerde içine kapanan kiliselerin toplumun farklı kesimleriyle iletişime geçmesinde yol olarak ön plana çıkmaktadır.

Makalenin amacı Alman toplumunun önemli bir bölümünü teşkil eden Almanya Protestan Kilisesinin Müslümanlarla ilişkisini ele almaktır. Bu ilişkide olumlu ve olumsuz yönler Almanya Protestan Kilisesinin yayımları vasıtasıyla ele alınıp yaşanan süreç Almanya Protestan Kilisesinin ve Müslümanların bakış açılarıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

A. ALMANYA PROTESTAN KİLİSESİ

1- Almanya Protestan Kilisesinin Kuruluşu ve Gelişimi

Almanya Protestan Kilisesi (Evangelische Kirche in Deutschland-EKD), Lutheran, Kalvinist ve Birleşik Kilise olarak farklı inanç gruplarından oluşan bir topluluktur. 1945 yılında kurulan ve 1948 yılında temel düzenini oluşturan Almanya Protestan Kilisesi, katılımcı kiliselerle birlikte kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Almanya Protestan Kilisesini meydana getiren birleşme eyalet bazında olmuştur.

Almanyanın nüfusu 2010 yılında 81 milyon 500 bin olarak kayıtlara geçmiştir. Nüfusun % 58,8'i Katolik ve Protestanlardan oluşmaktadır. Roma Katolik Kilisesinin üye sayısı 24.651.001, Protestan Kilisesinin üyesi ise 24.194.986'dır (<http://www.remid.de/statistik>, 18.05.2014.).

Almanya Protestan Kilisesinin ilk başkanı 1945-1949 yılları arasında görev yapan Eyalet Kardinali Theophil Wurm'dur. Daha sonra sırasıyla; 1949-1961 yılları arasında, Kardinal Dr. Otto Dibelius, 1961-1967 yılları arasında Kardinal Kurt Scharf, 1967-1973 yılları arasında Eyalet Kardinali Hermann Dietzfelbinger, 1973-1979 yılları arasında Eyalet Kardinali Helmut Claß, 1979-1985 yılları arasında Eyalet Kardinali Prof. Eduard Lohse 1985-1991 yılları arasında Kardinal Dr. Martin Kruse, 1991-1997 yılları arasında Eyalet Kardinali Prof. Dr. Klaus Engelhardt, 1997-2003 yılları arasında ise Manfred Kock başkanlık yapmıştır. 2003 yılından 2009 yılına kadar Kardinal Prof.

Dr. Wolfgang Huber bu görevi yürütmüş 2009 yılı Ekim ayından itibaren ise Almanya Protestan Kilisesi, Hannover Eyalet Piskoposu Bayan Margot Käßmann'ı başkanlığa seçmiştir.

Margot Käßmann, reformcu görüşleri ile bilinen bir Piskopos'tur. Rus Ortodoks Kilisesi, kadınların papazlık yapamayacağını ve kilisede liderlik rolü üstlenemeyeceğini öne sürerek Almanya Protestan Kilisesi ile 50 yıldır süren diyalogunu askıya almıştır. Rusya'daki Protestanlar da Rus Ortodoks Kilisesinin kadın başpiskoposa gösterdiği tepkiye destek vermiştir. Rusya Evangelist-Lutheran Kilisesi, Piskopos Margot Käßmann'ın Almanya Protestan Kilisesi başkanlığına seçilmesini Batı toplumunda kriz göstergesi olarak yorumlamıştır (<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4889224,00.html>, 05.20.2014.). Alman- ya Protestan Kilisesi Başkanı Margot Käßmann, 2010 yılında Hannover'de trafikte alkol sınırını aştığı için hakkında başlatılan yasal işlemden dolayı istifa etmiştir. Bu istifa olayından sonra Almanya Protestan Kilisesinin başkanlığına Nikolaus Schneider seçilmiştir.

Almanya Protestan Kilisesi Teşkilat Yapısı

Almanya Protestan Kilisesinin teşkilat yapısı; cemaat, ilçe, eyalet ve devlet olmak üzere beş seviyeden oluşmaktadır. Almanya Protestan Kilisesinde en alt organizasyon "Gemeinde" denilen cemaattir. Vaftiz edilen her Protestan bu cemaatin üyesidir. Bu üyelerden on altı yaşını bitiren her fert altı yıllığına görev yapacak idare heyetini seçmektedir. Cemaat her Pazar günü ve bayramlarda kilisede ayin yapmaktadır. Bunun dışında "Gemeindehaus" denilen cemaat evinde çocuk, kadın, genç ve ihtiyar grupları toplanmaktadır.

Almanya Protestan Kilisesinin cemaatten sonraki organizasyonu "Kirchenbezirk" denilen ve her cemaatten iki temsilcinin iştirakiyle oluşan ilçe organizasyonudur. Başkanlığını "Dekan" denilen Başpapaz yapmaktadır. İlçe organizasyonlarından sonra "Landkirche veya Gliedkirche" denilen eyalet organizasyonları gelmektedir. Almanya çapında 23 eyalet kilisesi bulunmaktadır. Almanya'daki Protestanların en yüksek organizasyonu Almanya Protestan Kilisesidir. Bu Kilise bünyesinde 22.300 papaz görev yapmaktadır (<http://dingorevlileri.Blog.cu.com/ana-hatlariyla-gunumuzdeki-hiristiyankilisesinin-inanc-ve-ibade/3083155>, 04.03.2014.).

Almanya Protestan Kilisesi, toplam 15.603 adet dernekten oluşmaktadır. Protestan Kiliseler, en son 1991 yılında Almanya düzeyinde tekrar birleşmişlerdir. Kilisenin en yüksek yönetim organı Almanya Protestan Kilise-

si Konseyidir. Kurallarını belirleyen organları ise Ruhani Meclis yani Sinod ve Kilise Konferansıdır (Schneider 2010: 6). Yönetim merkezi Hannover-Herrenhausen’da bulunan Almanya Protestan Kilisesinin seçilen yönetim organları; Sinod yani Ruhani Meclis, Konsey ve Kilise Konferansıdır. Ruhani Meclisin 126 üyesi düzenli olarak yılda bir kez toplanmakta, kilisenin kurallarını karara bağlamakta, kilise ve toplumla ilgili sorunlar karşısında tavır belirlemektedir. Ruhani Meclisin başında, Katrin Göring-Eckardt bulunmaktadır. Ruhani Meclis 2009 ve 2015 yılları arasında görev yapmak üzere seçilmiştir. Almanya Protestan Kilisesini Konsey yönetmekte ve temsil etmektedir. Yedisini kadın olmak üzere halk temsilcilerinden ve ilahiyatçılardan on beş üyesi bulunan Konsey, Ruhani Meclis ve Kilise Konferansı tarafından altı yıllığına seçilmektedir ([http:// www.ekd.de/download/broschuere_2009_ internet.pdf](http://www.ekd.de/download/broschuere_2009_internet.pdf), 05.05.2014).

MÜSLÜMANLARLA İLİŞKİLER BAĞLAMINDA ALMANYA PROTESTAN KİLİSESİ

Günümüz Almanya’sında İslam, Hıristiyanlığın ardından ikinci büyük dindir. Müslümanların sayısı 4 milyon olarak ifade edilmektedir (http://remid.de/info_zahlen/islam/, 12.05.2014). Almanya’daki İslam, tarih boyunca yaşanan yakın ilişkilerden dolayı Türklerle yakından alakalı olmuştur. Yaşanan bu süreçte 1960’lı yıllarda başlayan göç, yerini yerleşik konuma bırakmıştır.

Almanya Protestan Kilisesi, 1970’li yıllardan bu yana Müslümanlarla ilişkilerini devam ettirmektedir. Kilisenin ilk girişimi 1975 yılında, “Yabancı Vatandaşlar ve Uluslararası Hafta” (Woche der Ausländischen Mitbürger/Interkulturelle Woche) denilen etkinlikle başlamıştır. Bunu 1997 yılından beri Müslümanlar tarafından düzenlenen, “Açık Cami Günleri” (Tag der offenen Moschee) toplantıları takip etmiştir. 1975 yılından bu yana oluşturulan “İslam-Hıristiyan Çalışma Grubu” (Islamisch-Christliche Arbeitsgruppe-ICA), Almanya Protestan Kilisesi, Roma Katolik Kilisesi ve Ortodoks Kiliselerin işbirliğiyle çalışmalarına devam etmektedir.

Almanya Protestan Kilisesi, 1995-1999 yılları arasında Ürdün merkezli “Royal Academy for Islamic Civilisation Research” isimli teşkilatla bazı ortak çalışmalar düzenlemiştir. Kilise Almanya’da yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve şiddeti önleyebilmek amacıyla 1997-2001 yılları arasında “Komşunu Davet Et” isimli bir etkinlikle bu çalışmalarını devam ettirmiştir. 2003 yılında ise Diyanet İşleri Türk İslam Birliği ile “Biliyor musun, Ben Kimim?” isimli

bir ortak proje başlatmıştır. Bu proje Almanya’da yaşayan Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında uyum, barış ve hoşgörü anlayışını arttırmayı hedefleyen çalışmadır (Huber 2006: 106-107).

Almanya Protestan Kilisesi Müslümanlarla ilişkilerinde uzun süre şüpheli ve isteksiz bir tavır ortaya koymuştur. Bu duruma Almanya’da yaşayan göçmenlerin başlangıçta geçici olarak değerlendirilmeleri de sebep olmuştur. 2000 yılında Almanya Protestan Kilisesi “Toplumumuzdaki farklı din cemaatlerinin mensuplarının birbirleri ile karşılaşmaları ve tanışmaları zaruridir” şeklinde bir açıklama yapmış ve 2003 yılı çalışma ilkelerinde; “çeşitli dinlerin farklılıklarına saygı, dini çatışmalardan kaçınmaya yardım eden en doğru yol olarak tavsiye edilir” (Tosun 2006: 159) demiştir.

Almanya Protestan Kilisesi zaman zaman Müslümanlarla ilişkiler konusunda görüş ayrılıkları yaşamıştır. Örneğin “Herkesin İslam’la İlgili Bilmesi Gereken Meseleler”, (Was jeder von Islam wissen muß) isimli çalışmanın ortağı olan Martin Affolderbach ilişkileri; katılımcı kiliselerin resmi temsilcileri arasında belli bir amaçla biçimlenmiş sohbet olarak yorumlamaktadır. Kilise Müslümanlarla ilişkilerle ilgili üç temel eleştiriyi dile getirmektedir. Bunlardan ilki; Müslümanların bu konuda ciddi olmadıkları, gizli, radikal ve anayasal olmayan hedefler taşıdıkları ve amaçlarının Alman toplumuna İslam hukuk sistemini tanıtmak olduğudur. Kilise, Müslümanların uyumunu teşvik veya bu konudaki önyargıları önlemek görüntüsü altında muhatap toplumu din kimliği üzerinden tanımlamakta ve İslam’ı halkın dinsel önyargılarını harekete geçirecek şekilde çarpıtmaktadır. Alman kamuoyuna bir yandan laikliğin dinsizlik olduğu, diğer yandan İslam’ın laiklikle asla bağdaşmayacağı ve Müslümanların laik olamayacağı anlatılmaktadır (Bacınoğlu 2000: 277-278). Almanya’daki Türk İşçilerinin göç etmekle İslami yaşamdan gönüllü olarak vazgeçtikleri ve başka kültüre taviz verdikleri, bu başka kültürün de seküler kültür olduğu kabul edilmektedir. Burada Müslüman ve Alman toplumları biri İslami diğeri seküler iki zıt model olarak algılanmaktadır. İkincisi; Müslümanların Yahudi ve Hıristiyanları kâfir olarak görmeleri ve çoğulculuğu kabul etmeye hazır olmadıkları görüşüdür. Son madde ise Hıristiyanların kendi inançlarını güçlendirmeye yoğunlaşmaları gerektiği hususudur. Bu eleştirilere yanıt olarak Müslümanlar iletişimi önemli bulduklarını, bu iletişimin resmi kurumlar arasındaki görüşmelere indirgenmemesi gerektiğini, İslam hakkındaki iddiaların gerçeği yansıtmadığını, uyum konusunda da samimi olduklarını ifade etmişlerdir (Klausen 2008: 229-230).

Almanya Protestan Kilisesi görüşlerinde devamlı bir dalgalanma yaşamaktadır. Sözgelimi Kiliseye göre, İslam konusu politika dışında kalmalı, siyasi bir enstrüman haline getirilmemelidir. Kilise, İslam'ı komşu ve akraba kabul etmekte ve onun kendine özgü ruhaniyetine saygı duymaktadır. Hatta Kilise, dinlere karşı büyüklük taslamayı veya ilahiyat açısından tepeden bakmayı kabul etmemekte ve bunu yaparken de Tanrı ve insan sevgisini gözetmeyi devamlı sorgulamaktadır. Almanya Protestan Kilisesi ilişkilerini, eleştirel bir yapıda, dini misyon ve ilahiyattan edinilen bilgileri göz önünde bulundurarak yürütmektedir (Neuser 1995: 147-149).

ALMANYA PROTESTAN KİLİSESİNİN MÜSLÜMANLARLA İLİŞKİLERLE İLGİLİ YAYINLANAN ESERLER

Herkesin İslam'la İlgili Bilmesi Gereken Meseleler

Herkesin İslam'la İlgili Bilmesi Gereken Meseleler, “Was jeder von Islam wissen muß” isimli eser Almanya Protestan-Lutheran Kiliseler Birliğinin (VELKD) “Enformasyon İslam” adlı çalışma grubu tarafından 1981-1990 yılları arasında hazırlanmıştır. Projenin daha geniş bir alanı kapsamaması amacıyla Almanya Protestan Kilisesi ile ortak çalışılmıştır. Çalışma grubunda; Christoph Elsas, Reinhard Hummel, Johannes Lähnemann, Olaf Schumann, Heinz Klautke gibi akademisyenlerin yanı sıra Papazlar da vardır.

1982-1990 yılları arasında Almanya Protestan Kilisesi tarafından İslam'la ilgili olarak ilk planda 4 milyon adet broşür basılmıştır. Bu broşürler objektif bilgi ihtiyacı sebebiyle daha sonra kitap haline getirilmiştir. “Was jeder von Islam wissen muß” isimli eserin 3. baskısı 1990 yılında 5. baskısı 1996 yılında 8. baskısı ise 2011 yılında yapılmıştır. Kitabın Türkçeye tercüme edilen 3. Baskısında, Protestan bakış açısıyla “İslam nasıl bir dindir?” perspektifinde, Fanatik ve saldırgan bir İslam mı? Yoksa inananlarını doğru, cömert ve hoşgörülü yapan bir İslam mı? sorularına cevap aranmıştır. Kitapta İslam, yerleri ve gökleri yaratan, bir olan gerçek Tanrı'ya inanmayı telkin eden, yegâne din olduğunu açıklamakta ve Hıristiyanların ise Tanrı inancı konusunda yanılığa düştüklerini ve saptıklarını öne sürmektedir. Kilise, Müslümanlar tarafından Hıristiyanlığın daha iyi anlaşılması noktasında, karşılıklı saygı ve bilgi edinmeyi tavsiye etmektedir. Almanya'da Hıristiyanların Müslümanlara karşı daha çok toplumsal ayrıcalıklara sahip olmaları, Müslümanların azınlıkta kalmaları ve yabancı sayılmaları durumlarını zorlaştırmıştır. Bundan dolayı

Müslümanlar birçok alanda düşmanlık, sertlik ve aşağılanma ile karşı karşıya kalmışlardır.

Almanya, Protestan-Lutheran Kiliseler Birliği Batı Avrupa’da yaşayan diğer büyük din mensuplarının dinlerini anlatan kitaplar da yayımlamıştır. Beş bölümden oluşan bu eserde öncelikle “Normal Hayatta Hıristiyanlarla Müslümanların Karşılaşmaları” konusu incelenmiştir. Almanlar ilk defa işçi göçü sayesinde ülkelerine yerleşen Müslümanlarla doğrudan komşuluk imkânı bulmuşlardır. Bu ilişkilerde başarısızlığa uğramamak için iyi niyet, sabır, incelik, saygı ve nezaket göz önünde bulundurulmuş ve Müslümanlar kendine özgü inanç ve gelenekleriyle kabul edilmişlerdir.

Protestan anlayışa göre; Müslüman hanımların çekingenliği, cinsel ayrımcılığın öne çıkması, kız çocuklarının okulda erkeklerle birlikte yüzme veya karışık sınıf gezilerine katılmamaları yabancı bir ülkede İslami gelenekleri korumaya yönelik davranışlar olarak görülmüştür. Diğer yandan Protestanlar her ne kadar Müslümanlarla karşılıklı ziyaret ve selamlaşmalarında, komşuluk ilişkilerinde, bayram ve düğün buluşmalarında dini hassasiyetlere dikkat etseler de tam bir bütünleşmenin sağlanamayacağını görmüşlerdir. Bu durum Müslümanların kendilerini sosyo-kültürel açıdan farklı hissetmelerine ve Almanya’da kendilerini geçici olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Protestanlar, dostlukların güven ortamının oluşturulması ile mümkün olacağını, Müslümanlarla ilişkilerin daha iyi olabilmesi için İslam’ın öğrenilmesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu eserin ilk bölümü, İslam, İnanç ve Hayat başlığıyla; Allah Kelamı Kur’an, Muhammed, İslam’ın İbadet Düzenini, Hukuk ve Kanun, Ölüm ve Ebedi Hayat konularını kapsamaktadır. İnanç konusunda Müslümanlar ve Hıristiyanlar farklı düşünmektedir. Müslümanlar Kur’an-ı Kerim’i Allah kelamı olarak kabul ederlerken Hıristiyanlar insan şeklinde tecelli eden İsa Mesih’i Tanrı kelamı olarak kabul etmişlerdir. Hıristiyanlar uzun yıllar boyunca Muhammed hakkında bozuk ve kötü bir imaja sahip olmuşlardır. Günümüzde kilise, her ne kadar Hz. Muhammed’i peygamber olarak kabul etmese de büyük ve saygıdeğer bir şahsiyet, insanları günahlardan dönüğe çağırان bir mürşit ve vaiz olarak kabul etmektedir.

Protestanların bakış açısına göre insanların mutluluğu, Allah inancı doğrultusunda sıratı müstakime göre hayatını sürdürmelerine bağlıdır. Bundan dolayı Tanrı insanlara doğru yolu göstermek için kendi kanunlarını bildirmiş-

tir. Bu kanunlar insanı huzur ve sükûna sevk eden yollar olarak değerlendirilmektedir (Klautke 1990: 61).

Protestan Kiliseye göre Avrupa’da yaşayan Müslüman azınlıklar İslam’ın hükümlerinin uygulamayı hedeflemektedirler. Fakat Müslümanlar her alanda buna imkân bulamamaktadır. Çünkü Müslümanlar, belli alanlarda buna imkân bulabildiklerini ve bu konuda üç seçeneğin söz konusu olduğunu ifade etmektedirler.

Bu üç seçenekten birincisi, Müslümanların Hıristiyan ve Yahudilere tanınan tüzel kişilik haklarını talep etmeleridir. Bu talep, onlara dini ibadetler ve aile hukuku meselelerinde güven veren bir bağımsızlık getirecektir. Söz konusu olan ikinci seçenek, Müslümanların Müslüman olmayan bir ülkede himaye altına alınmış bir şekilde yaşadıklarından şeriatın sınırlı bir şekilde geçerli olmasıdır. Üçüncü durumda ise Müslümanların yeni bir kısım yorum ve tefsirlerle içtihadı yönelerek İslami hükümlerin uygulanmasını zamanın şartlarına göre yürürlüğe koymalarıdır (Klautke 1990: 67-68).

Eserin ikinci bölümü; İslam, Tarih ve Bugün, Mistisizm ve Sufilik, Din, Devlet ve Toplum, İslam’da Gruplar, Türkiye’de İslam, Almanya’da İslam, Avrupa’da İslam, Kudüs- 3 Dinin Şehri başlıklarından meydana gelmektedir. Söz konusu eserde, İslam’ın din ve siyaset anlayışı Hıristiyanlıktan çok farklıdır. İslam toplumunda gerçek yönetici Allah’tır. Müşavere geçerli usuldür ve İslam’daki modern demokrasi anlayışı şûra inancına dayanmaktadır. Ayrıca İslam’da, kilise, papazlık veya ruhani bir makam yoktur.

Batıda “Kutsal Savaş” olarak tercüme edilen cihat kelimesi; çaba, gayret, efor sarf etmek demektir. Allah yolunda cihat, mücadele etmek demektir. İslam’ın müdafaası ve yayılması için yapılan savaşlar cihadın sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. İslam mistiği bu kavramı derinleştirmiş ve nefisle yani insanın kendi egosuyla savaşı büyük savaş, düşmanla yapılan harp ise küçük savaş olarak nitelendirilmiştir. Batıdaki “İslam kılıçla ve ateşle yayıldı” tezi bireylerin kendi iradeleriyle Müslüman olmalarını görmezden gelmiştir. Orta Çağ İspanya’sında Hıristiyanlar diğer dinlere karşı şiddet uygularken Müslümanlar İspanya’ya savaşla girmiş olmalarına rağmen diğer din mensuplarını Müslüman olmaları için zorlamamışlardır. Aynı şekilde Müslümanlar, İslam’ın Afrika kıtasında yayılmasında da şiddete başvurmamışlardır (Klautke 1990: 112-113).

Bugün Almanya’da Müslümanların yaşaması, İslam’ın din olarak yayılması hadisesi değil, ekonomik ve politik şartların getirdiği göç hareketinin sonucudur. Almanya’da yaşayan Müslümanların çoğunluğu Türk olduğu için Almanya’daki İslam bir Osmanlı Türk Müslümanlığıdır. Almanya’da Türkler ve diğer Müslümanlar zamanla kendi merkezlerini kurmuşlar, İslam kültür ve din hayatını yansıtan bir ağ oluşturmuşlardır (Kloutke 1990: 149-151).

Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslümanlar entegrasyon sorunu yaşamaktadır. Kilise bu göçlerin yalnız sosyal alanda değil dini ve kültürel hayat şekilleri bakımından da büyük provokasyonları birlikte getireceğine dikkat çekmiştir. Bu öngörüye uygun olarak göçmenler kendi kültürlerini ve dinlerini koruyup sürdürebilecekleri ve sonraki nesillere aktarabilecekleri camiler ve dernekler açmışlardır (Kloutke 1990: 162).

Eserin üçüncü bölümü; İslam ve Hıristiyanlık, Tarihte Hıristiyan-Müslüman Diyalogu ve Müslümanlarla Hıristiyanlar Arasındaki Evlilikler konularına ayrılmıştır. Hıristiyanlık inancının tam tersi olarak İslam’ın Kutsal Kitabı Kur’an-ı Kerim, “Hıristiyanların, İsa’ya Tanrı’nın oğlu demelerini, Meryem’i de Tanrının annesi kabul etmelerini ihanet olarak kabul etmektedir. Müslümanlar İsa’yı bu ihanetten uzak tutarak temizlemek isterler (Maide, 5/116). Kur’an-ı Kerim yalnız teslis inancını reddetmekle kalmaz, aynı zamanda Hıristiyan inancını da reddetmektedir. Kur’an-ı Kerim’e göre hiçbir kimse başka birinin suçunu kaldıramadığı gibi başkasının günahını da yüklenemez (Sebe, 35/18). Hatta İsa’ya, diğer Peygamberler içerisinde farklı bir değer atfetmesine rağmen Hıristiyan anlayışının ötesinde Tanrı’nın seçkin bir elçisi olarak görür ve aralarında fark gözetmez.” (Kloutke 1990: 202-203).

Eserin dördüncü bölümünü ele aldığımızda, İslam Hıristiyan bakış açısıyla bir değerlendirmeye tabi tutulmuş ve kilise Hıristiyanlıkla İslam arasındaki manevi ilişkiyi şu şekilde yorumlamaktadır: “İslam, son meşru din olduğunu iddia etmektedir, çünkü Kur’an-ı Kerim son vahiy, Muhammed ise Peygamberlerin sonuncusudur. Hıristiyanlar için bunun tersi sabittir, çünkü Tanrı bizzat, ilk ve son olarak İsa’da tecelli ettiğinden, daha sonraki bütün vahiyler bu olaya dayanmak zorundadır. Bu gerçek, Muhammed için de geçerlidir. Bu sebeple o da, Hıristiyan inancına göre, İsa’dan sonra herhangi bir vahye mazhar olmuş olamaz. Bu durum, insanları Allah’a yönlendiren bir Vaiz-Peygamber olarak, Muhammed’in değerini azaltmaz. Tabii, Hıristiyanlığın, Muhammed’i böyle değerlendirmesi Müslümanları memnun edemez, çünkü Muhammed, Müslümanlara göre çok daha büyük bir mevkie sahiptir.”

(Klautke 1990: 262). Hıristiyanlara göre selamet ve kurtuluş, İsa'da şekillenen Allah'ın sevgisine bağlıdır. Bu sevgi dışında herhangi bir kurtuluş yolu da yoktur. Bu değerlendirmelerden anlaşıldığına göre; vahiy anlayışı Hıristiyanlık ve İslam arasında farklılık gözetmektedir.

Kiliseye göre esas soru şöyle sorulmalıdır: İslâm, modern Avrupa'da kendine yer bulma yeteneğine sahip midir? Yani, politik ve kültürel yönden çoğulcu olan Avrupa'yı ve bunlara bağlı olarak Avrupa'nın uyguladığı toleransı kabul edebilir, uygulayabilir mi? Bugünün Avrupa'sında ilişkiler yeni bir safhaya girmiş, Hıristiyan ve Müslümanlar birlikte yaşamaktadırlar. Bu süreçte taraflar yeniden ilişkileri geliştirme şansına sahiptirler.

Son olarak beşinci bölümde; ekler yani zaman cetveli, dernekler ve bayram takvimleri bulunmaktadır. İçeriği özetlenmeye çalışılan; "Was jeder von Islam wissen muß" Herkesin İslam'la İlgili Bilmesi Gereken Meseleler isimli eserin 3. baskısı Türkçeye çevrilerek Şelale yayıncılık tarafından yayımlanmıştır. Eserin yazarı olarak gösterilen ve Hannover'de Kilise Yüksek Şura üyesi olarak görev yapan Heinz Klautke, aynı zamanda kitabı hazırlayan çalışma grubu üyelerinden birisidir.

1. Şeffaflık ve İyi Komşuluk

2006 yılında Almanya Protestan Kilisesi eski başkanı Wolfgang Huber tarafından Müslümanlarla ilişkiler noktasında bazı çalışmalar yapılmıştır. Onlardan biri "Klarheit und gute Nachbarschaft Christen und Muslime in Deutschland" (Şeffaflık ve İyi Komşuluk Almanya'da Hıristiyanlar ve Müslümanlar) isimli eserdir. Söz konusu eser Hıristiyan-Müslüman ilişkilerine zarar vermiştir. Çalışma grubunun başkanlığını yapan Dr. Jürgen Schmude'dir. Son dönemde Almanya Protestan Kilisesi tarafından kurumsal olarak kaleme alınan bu eser, beş bölümden ve 125 sayfadan meydana gelmektedir. Kitabın içeriğinde dinlerin topluma etkileri, benzerlikleri veya farklılıkları ele alınmıştır.

Eserin giriş bölümünde, 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'da meydana gelen terör hadisesinden sonra Avrupa'da ve Almanya'da Müslüman-Hıristiyan ilişkilerinde oluşan yeni durum ve sonuçları değerlendirilmektedir. Bu bölümde dönemin Kilise başkanı Wolfgang Huber, bir yandan Müslümanların inancına saygı duyulması gerektiğini, diğer yandan bu inancın insan haklarına uymadığını ve şiddet içerdiğini ifade etmektedir (Huber 2006: 9). Şiddet içeren hadiseler ile Müslümanların ilişkilendirilmesi ve bu konu hakkındaki önyargılar Kiliseyi, pozitif bir durumda göstermek adına kullanılmaktadır. Ayrıca

“Demokrasi ve Müslümanlar” adlı bölümde Müslümanların şiddete eğilimli oldukları dayatılmakta ve Hz. Peygamberle ilgili karikatürler gündeme getirilerek bunların bir tehdit unsuru olmadığı iddia edilmektedir (Huber 2006: 31).

Söz konusu eserin “Almanya’da Müslüman Yaşamı” isimli üçüncü bölümünde, İslam’ın evlilik anlayışı, ruhsuz, dini boyutu olmayan formalite bir anlaşmadan ibaret gibi gösterilmiştir. Bunun yanında Hıristiyanlıkta evliliğin kutsallığı, yoğun sevgi ve sadakat boyutu öne çıkarılarak İslam’da evlilik kurumunun sadakat ve sevgi gibi değerlerden uzak olduğu izlenimi verilmeye çalışılmıştır (Huber 2006: 72).

Eserden anlaşıldığına göre, Almanya Protestan Kilisesi misyon konusunda Hıristiyanların genel yaklaşımını paylaşmaktadır. Kilise, İnanç özgürlüğü konusunda irtidat (dinden çıkma) meselesini gündeme getirerek İslam’ın başka bir dine geçişe izin vermediğini iddia etmiştir. Ayrıca Avrupa kurallarına uymak ve çağdaşlık konusunda kendilerinin çok ileride olduğunu, Müslümanların ise geri kaldığını iddia etmiştir Huber 2006: 33).

2007 yılında Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), Müslümanlar Merkez Konseyi (ZMD), İslam Kültür Merkezleri Birliği (VIKZ) ve Federal Almanya İslam Konseyi’nin (IRD) ortak çalışmalarıyla kurulan ve örgütlenmiş Müslümanların taleplerini dile getiren, Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (KRM) “Profilierung auf Kosten der Muslime”, (Müslümanlar Üzerinden Fayda Sağlamak) isimli bir açıklama yapmıştır. Almanya Protestan Kilisesinin yayımladığı bu eserle Müslümanlara karşı bir önyargı oluşturmuştur. Almanya Protestan Kilisesinin yayımı sadece Müslümanlar tarafından değil Protestanlar tarafından da eleştiriye tabi tutulmuştur (<http://islam-europe.org/2007/06/07/kritischer-dialog-zwischen-krm-und-ekd-mannheim/?lan=tr>, 11.11.2013).

Almanya Protestan Kilisesinin bu yayımına yönelik tepkiler aynı zamanda kitap haline de getirilmiştir. Müslümanları aşağılayan ifadelerin yer aldığı bu yayımı Hıristiyan, Yahudi ve Müslümanlardan oluşan 14 bilim adamı ve ilahiyatçı eleştirmiş ve konuyla ilgili olarak kaleme aldıkları makaleleri “Evangelisch aus Fundamentalem Grund Wie sich die EKD gegen dem Islam Profiliert?”, (Protestan Kilisesi İslam’a Karşı Nasıl Kazanç Sağlıyor?) başlıklı bir kitapta toplamıştır.

Almanya’da Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında olumlu sayılabilecek faaliyetler sürerken böyle bir yayım farklı teolojik anlayışlar tarafından

Protestan Kilisesinin açık bir misyonerlik çalışması olarak eleştirilmiştir. Söz konusu yayım, İslam'ı Avrupa ve Almanya'da negatif yönden ele almıştır. Hıristiyanlığı ideal yönden, İslam'ı ise pratik anlamda olumsuz örneklerle karşılaştırmalar yaparak, ırkçılığın yayılmasına hizmet etmiş ve otuz yıllık beraber yaşam tecrübelerini yok saymıştır (Miksch 2007: 9).

2. Almanya Protestan Kilisesinin Diğer Güncel Yayınları

Almanya Protestan Kilisesinin zaman zaman değişen diyalog anlayışı, yayımlarına da yansımıştır. Genel anlamda kilisenin yayımları Wolfgang Huber'den öncesi ve sonrası olarak değerlendirilebilir. Kardinal Prof. Dr. Wolfgang Huber 2003 yılından 2009 yılına kadar Almanya Protestan Kilisesi Konseyinin başkanlığını yapmıştır.

Wolfgang Huber'den öncesi yapılan çalışmalar, Müslümanlarla ilişkiler bakımından olumlu bir yaklaşım sergilemektedir. 2000 yılında Almanya Protestan Kilisesi tarafından hazırlanan "Zusammenleben mit Muslimen in Deutschland" (Müslümanlarla Almanya'da Birlikte Yaşamak) isimli kitap karşılıklı ilişkiler konusuna son derece yapıcı bir tavırla yaklaşmıştır. Ardından 2006 yılında, dönemin kilise başkanı Wolfgang Huber "Klarheit und gute Nachbarschaft Christen und Muslime in Deutschland" (Şeffaflık ve İyi Komşuluk Almanya'da Hıristiyanlar ve Müslümanlar) isimli eseriyle tam tersi bir tavır sergilemiştir. Huber'in eseri Almanya Protestan Kilisesi ve Müslümanlar arasındaki ilişkiyi pratik hayat açısından ele almıştır. Eser Müslümanları özne haline getirip onların Almanların dinine ve kültürlerine uygun olarak yaşayıp yaşamadıklarını sorgulamıştır.

Huber sonrası dönemde Almanya Protestan Kilisesinin yayımları olumsuz havadan kurtulmuştur. 2011 yılında Martin Affolderbach ve Inken Wöhlbrand tarafından hazırlanan Herkesin İslam'la İlgili Bilmesi Gereken Meseleler, "Was jeder von Islam wissen muß" isimli eserin sekizinci baskısıyla olumsuz yaklaşımdan vazgeçilmiş tarafsız hale gelmiştir. Söz konusu eserin sekizinci baskısı da Almanya Protestan Kilisesi ve Almanya Birleşmiş Evanjelik ve Lutheran Kilisesi (VELKD)'nin işbirliğiyle hazırlanmıştır. Üçüncü baskısını incelediğimiz eser beş bölümden oluşmasına rağmen, sekizinci baskıda ise üç bölüme indirgenmiştir. (http://www.ekd.de/download/was_jeder_vom_islam_wissen_muss-kurz_12-7-2011.pdf, 05.10.2014).

2011 yılından bu yana Almanya Protestan Kilisesinin Müslümanlarla ilişkili yayımları Huber'in çizgisinden uzaklaşarak olumlu bir yaklaşımla

devam etmektedir. Bu dönemde kilise; 2011 yılında “Lobet und preiset ihr Völker! Religiöse Feiern mit Menschen muslimischen Glaubens” (Hamd ve Halkların Korunması, Müslüman İnançlı İnsanların Dini Kutlamaları), 2012 yılında “Praxishilfen für christlich-muslimische Trauungen” (Hıristiyan-Müslüman Evlilikleri İçin Pratik Çözümler), 2013 yılında “Gute Nachbarschaft leben” (İyi Komşuluk Yaşamı), 2014 yılında “Seelsorge und kirchliche Begleitung christlich-muslimischer Paare” yani (Pastoral ve Kilise Eşliğinde Hıristiyan-Müslüman Çiftler) isimli kitapları yayımlamıştır (http://www.ekd.de/International/islam/dokumente/handreichun_gen.html, 05.19.2014).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Protestan Kiliseler yaşamın içinde yer almışlar, pratik ve günlük hayatı kolaylaştıracak unsurlara öncelik vermişlerdir. Kilise, Almanya’da yaşayan göçmen nüfusun fazlalığından dolayı zaman zaman tereddütler yaşamış ve bu durum, faaliyetlerine de yansımıştır.

Almanya Protestan Kilisesi Müslümanlarla ilişkilerinde diğer Protestan Kiliselerinin etkisi altında kalmıştır. Bu yüzden Müslümanlara karşı başlangıçta bir teoloji geliştirmemiştir. Almanya Protestan Kilisesi, zaman zaman Müslümanlarla ilişkiler konusunda görüş ayrılıkları yaşayan, ilişkilerinde misyonu hedefleyen çalışmalar yapmaktadır. Almanya Protestan Kilisesinin Müslümanlarla ilişkilere yönelik yayımı olan “Şeffaflık ve İyi Komşuluk” isimli eser incelenmiş, söz konusu eserde objektiflikten uzak, uzlaşmadan ziyade önyargılı yaklaşım sergileyen bir tavır gözlemlenmiştir. “Herkesin İslam’la İlgili Bilmesi Gereken Meseleler” isimli eser ve daha sonraki yayımlarda bu yaklaşımdan vaz geçilmiştir.

Almanya Protestan Kilisesi ile yaşanan olumsuzluklara rağmen Müslümanlar, inançlarını tanıtmaya imkânlarını değerlendirmeli, karşılıklı ilişkileri misyonerlik vasıtası olarak kullanıyorlar diye bağlantılarını koparmamalıdır. Almanya’daki Müslümanların, inançlarıyla ilgili ötekilerin zihinlerinde oluşan olumsuz imajları düzeltme çalışmaları da ihmal edilmemelidir. Ayrıca Almanya’da Müslümanlar planlı, programlı ve belli bir amaca yönelik çalışarak hayatın her alanında var olmalı ve yaşadıkları topluma uyumlarını güçlendirmelidirler.

Kaynaklar

- Bacinoğlu, Taner (2000). “Laiklik İlkesi ve Alman Karşıtları”, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 2: 277-278.
- Çelik Celaleddin (2008) “Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılaşma, Kültürel Çatışma ve Din”, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, S 3: 5/132.
- Huber, Wolfgang (2006). *Klarheit und gute Nachbarschaft Christen und Muslime in Deutschland*. Hannover: Kirchenamt der EKD.
- Kaufmann, Thomas (1998). *Reformatoren, Vandenhoeck und Ruprecht*. Göttingen.
- Klausen, Jytte (2008). İslam’ı Yeniden Düşünmek. Çev. Mahmut Aydın. Ankara: Liberte Yay.
- Neuser, Bernd (2006). “Çok Dinli Hayatın Geleceği-Eğilimler ve İmkânlar”, *Türkiye ve Avrupa’da Çok Dinli Yaşam*. Ankara: Konrad Adenauer-Stiftung.
- Klautke, Heinz, *Herkesin İslam’la İlgili Bilmesi Gereken Meseleler*. Çev. Mehmet Zeki Okur. İstanbul: Şelale Yay.
- Lemmen Thomas 2005. “Almanya’da İslamiyet”, *Türkiye ve Avrupa’da İslam, Devlet ve Modern Toplum*, Konrad Adenauer-Stiftung, Ankara.
- Miksch, Jürgen (2007). “Einleitung”, *Evangelisch aus fundamentalem Grund*. Frankfurt: Otto Lembeck.
- Schneider, Nikolaus (2010). “Zugehörigkeit zur Kirche: Wer ist wo Mitglied?”, *Evangelische Kirche in Deutschland Zahlen und Fakten zum kirchlichen Leben*. Hannover: EKD Yay.
- Tosun, Cemal (2006). “Çok Dinli Hayatın Geleceği-Eğilimler ve İmkânlar”, *Türkiye ve Avrupa’da Çok Dinli Yaşam*. Ankara: Konrad Adenauer-Stiftung.
- *Zusammenleben mit Muslimen in Deutschland*.(2000), Gütersloh: Kirchenamt der EKD.